

1   AAN DE STEMGEREGTIGDEN

IN HET

KIESDISTRIKT TIEL.

5

„Dan zou aan dat Volk vragen om
eene plaats in de Vertegenwoordiging . . . .
om te protesteren . . . .”

MAX HAVELAAR, Deel II pag. 183.

10

Ik heb mijnen wensch te kennen gegeven, om te worden in aanmerking gebragt bij de aanstaande verkiezing van een lid der Tweede Kamer voor Uw Distrikt, en gevoel mij verplicht U de redenen meê te deelen, die mij tot dien wensch bewegen.

15

Eerzucht in den gewonen zin bezielt mij niet; en al ware dat zoo, dan nog zou die zucht mij niet nopen tot het begeeren van eene plaats in de vertegenwoordiging des Volks, na de opmerkingen die ik gemaakt heb, omtrent de hoedanigheden, welke naar het gevoelen van vele Kiezers, iemand die plaats waardig maken. Men

20

behoeft slechts het oog te slaan op de gronden, die gewoonlijk ter aanbeveling van dezen of genen Kandidaat worden aangevoerd, en die gewoonlijk nederkomen op

25 „de grondige kennis der behoeften van ONS DISTRIKT,” om
eens voor al genezen te zijn van de meening, dat er eer-
zucht schuilen kan onder den wensch, om het *Neder-*
landsche volk te vertegenwoordigen.

30 En ook geldzucht bezit mij niet. Want al ware dit,
wel het geval, dan nog zou ik mij niet laten verlokken
door de schadeloosstelling die den Kamerleden wordt
uitbetaald, en die naar mijn inzien ten hoogste voldoende
is, om een politiek persoon door het aankopen van
boekwerken, en het bekostigen van de zoo noodige rei-
zen, op de hoogte zijner roeping te houden.

35 En, eindelijk, ikzelf gevoel geeft lust om lid te zijn
van de Tweede Kamer.

40 Ik ben overtuigd dat ik, onder een Ministerie als het
tegenwoordige bij voorbeeld, zeer spoedig zou overgaan
tot het neêrleggen van mijn mandaat, na alvorens mijnen
Ambtgenooten te hebben voorgesteld dien stap gezamenlijk
te doen, om zoo krachtig mogelijk te protesteren tegen
gouvernementele insolentie.

45 Men zal dit van mij gelooven, als ik hier bijvoeg dat
ik de schrijver ben van *Max Havelaar*, en dat men dus
van mij wel verwachten kan dat ik, waar het noodig is,
den moed hebben zou, eenigzins af te wijken van den
onbeschreven parlementairen slender.

50 En in weêrwil van dit alles stel ik mij tot Kandidaat.
Toch vraag ik U, Stemgerechtigden van *Tiel*, of Gij mij
de eer waardig keurt het Nederlandsche volk te verte-
genwoordigen tegenover de Regering?

Ik vraag U of gij een vonnis wilt uitspreken in het
geding tusschen *Multatuli*, en het *Ministerie van Koloniën*?

Ik zal mij op die wijze driemaal wenden tot het

55 volk, even als ik mij, na twee vergeefsche pogingen, nog éénmaal wenden zal tot Zijne Majesteit den Koning, opdat ik wete of ik bij Koning en Natie mijn pleit verloren heb?

60 En juist daarom is, ook in dezen brief, mijn toon niet de toon van iemand die *ambieërt*, van iemand die stemmen zamelt, rondgaande met belofte en gevele. Wie een' regter tracht om te koopen, wantrouwt zijne zaak. De stukken van den processe zijn in Uwe handen: de *Max Havelaar* is alöm gelezen. Ik *wilde* dit, en daarom schreef ik zooals ik schreef. Het staat ieder vrij dat boek af
65 te keuren, – ikzelf loop er niet hoog meê, – „*het is mij volkomen om 't even, koe men de wijze béoordeele waarop ik mijn „houd den dief” heb uitgeroepen*, mits men den kreet *hoore*, mits men mij bijsta in het grijpen en onschadelijk maken van den dief.

70 Op den *Max Havelaar* was van de zijde des Gouvernements slechts één antwoord mogelijk: „Gij hebt gelogen, de door U overgelegde stukken zijn verzonnen.”

Dàt antwoord is niet gegeven, en men zal dat niet geven.

75 Sedert twintig jaren heb ik mij bezig gehouden met het gadeslaan der wijze, waarop de Nederlandsche Natie, of de Regering dier Natie, zich kwijt van hare verplichtingen omtrent de Overzeesche bezittingen, en *omtrent zich zelve*. Het behoeft immers niet gezegd, – dat de fouten ginds, eindelijk zullen terugwerken op de welvaart
80 hier; en dat een goed bestuur van Indië, ook uit een geldelijk oogpunt, betere vruchten zou afwerpen, dan er te verwachten zijn van verkeerdheid.

85 De eeuwige wetten der zedelijkheid gedoogen niet, dat
er op den duur welvaart voortkome uit dwaling of misdrijf. Geroofd goed brengt geen zegen aan.

90 Sedert jaren alzo nam ik mij voor mij te bekwamen tot het beoordeelen der eindelijke gevolgen van het stelsel, – of wat de moraliteit aangaat, – van de stelselloosheid, waardoor het wel of wee van zoovele miljoenen voortdurend heeft afgehangen van de grillen der Staatslieden, die sedert het bestuur van van der Capellen, zich met weinig geluk of roem hebben opgevolgd, zoo in het besturen der gewesten daarginder, als in het
95 vertrouwen des Konings hier te lande.

Ik strijd niet tegen personen, maar kan toch niet nalaten, in het voorbijgaan te wijzen op de volstrekte, op de *algemeene erkende* onbekwaamheid van den man, aan wiens absent beleid op dezen oogenblik het onderkoningschap over *Nederlandsch Indië* is toevertrouwd, en op den noodlottigen invloed der cōteriën en bijomstandigheden, die zulke benoemingen hebben kunnen door-
100 drijven.

Om dwaling te ontgaan, acht ik het noodig mijn
105 gevoelen te vergelijken met dat van anderen, vooral van tegenstanders; en ik geloof te kunnen verzekeren, dat mijne opinie over den tegenwoordigen landvoogd van *Indië* zou onderschreven worden door den Minister van Koloniën zelven, die, naar het heet, hem uitnoodigde
110 zijnen hoogen post nog een jaar te blijven bekleeden. Natuurlijk. – Er moet nog een en ander bereikt worden, voor men gezamenlijk kan aftreden, en een jaar wanbestuur meer, zou niet noemenswaard toedoen tot de hoeveelheid brandstof, die daar ginds door de zorg van een

115 dozijn opvolgende Gouverneurs-Generaal, verzameld ligt om te ontvlammen bij de eerste gunstige gelegenheid.

In 't voorbijgaan deel ik u mede, dat die gelegenheid zich weldra zal aanbieden. Ik zal Zijne Majesteit den Koning daarop in tijds opmerkzaam maken.

120 Den Minister daarvan kennis te geven, zou verloren moeite wezen, daar die Staatsdienaar zich gerust zou voelen bij de, – misschien onjuiste, – meening „dat het *zijn* tijd wel zou uithouden.” Die meening namelijk is het hoofdartikel van den staatkundigen Katechismus,
125 die wat Indië aangaat, – en misschien Indië niet alleen, – ons regeert.

Wie de debatten heeft nagegaan der Tweede Kamer, naar aanleiding der paragraaf van antwoord op de Koninklijke betuiging, dat daarginder alles naar wensch ging,
130 zal erkennen, dat ik niet alleen sta met mijne meening over den ellendigen toestand dier bezittingen, en dit valt te meer in het oog, als men daarbij die meening hoort beamen, juist door personen *die zelve voor een groot gedeelte de schuld dragen van dien toestand*. Ik
135 zal niet uitwijden in termen van bewondering over zoo-veel opregtheid, vreezende dat sommigen daaraan een geheel anderen naam zouden geven, en bepaal mij tot de vraag, of er niet veel verkeers moet bestaan, waar men genoodzaakt is den Minister, die uit Koninklijken
140 mond spreekt, een dementi te geven, en waar juist zij die voor een groot gedeelte aansprakelijk zijn voor het verkeerde, zich genoopt voelen, dat verkeerde als met den vinger aan te wijzen ?

Ik wensch al weder mijn gevoelen te vergelijken met
145 dat van anderen, en kies daartoe bij voorkeur de (oude)
Rotterdamsche courant, die voorzeker niet te beschuldigen
is van geestverwantschap met mij. Het behoeft dan ook
niet gezegd, dat ik niet alles onderschrijf wat ik hier
150 uit dat blad overneem, doch juist de groote afwijking onzer
rigtingen, versterkt, naar ik geloof, de kracht der gevoelens,
die zoo geheel overeenstemmen ondanks die afwijking.

„Wederom is eene nieuwe parlementaire zitting geopend.
De eerste discussie der Tweede Kamer liep als gewoonlijk
over het adres van antwoord. – De Grondwet vordert
155 geen zoodanig adres, de aanbieding daarvan is eene daad
van parlementaire beleefdheid jegens het Hoofd van den
Staat; van dáár dat het gewoonte was geworden dat adres
een weerklank te doen zijn van de Troonrede.

„Van die gewoonte is men deze keer afgeweken; dit
160 adres bevat meer en minder dan een weerklank; de Kamer
heeft gemeend eenige paragrafen der Troonrede onbeant-
woord te moeten laten, en daarentegen aan te dringen
op de spoedige aanbieding van verschillende wetsontwer-
pen in de Troonrede niet genoemd. In zoo verre is de
165 Kamer in haar regt, en deze aangelegenheid zoude onop-
gemerkt kunnen voorbijgaan, ware het niet dat de dis-
cussieën over dat adres een buitengewoon karakter hadden
aangenomen. – Aan den opmerkzamen beschouwer van
's lands aangelegenheden kan het niet ontgaan zijn, hoe
170 die discussieën zich dit jaar meer dan anders door bitter-
heid kenmerkten; hoe de Tweede Kamer, aan het slot
van haar adres, wees op de overeenstemming tusschen de
Regering en den voornaamsten tak der Vertegenwoordi-

ging, als eerste voorwaarde onzer nationale instellingen,
175 terwijl zij tegelijk een vrij onbetamelijk ongeduld aan den
dag legde, om te toonen, dat die gewenschte overeen-
stemming niet van hare zijde mogt worden verwacht.
„Van waar die bitterheid? Van waar dat ongeduld?
nadat dezelfde Kamer nog zoo kort geleden met zoo
180 groote meerderheid de spoorwegwet, door dit zelfde Mi-
nisterie voorgedragen, had aangenomen. Zou dan de
Kamer waarlijk het *epitheton*, haar door den heer Thorbecke
zoo onzacht naar het hoofd geslingerd, van *wisselzieke*
Kamer verdienen? Men zoude zulks haast beginnen te
185 gelooven; immers geen der leden heeft den handschoen,
haar door den heer Thorbecke voor de voeten geworpen,
opgevat; de slag kleeft alzoo nog op het aangezicht van
de groote meerderheid der leden. Of heeft welligt de
Kamer het onbestemde gevoel, dat de tegenwoordige
190 Regering niet een blind werktuig in de hand der Kamer
wenscht te zijn, maar een eigen overtuiging wenscht te
volgen? Herinnert zij zich misschien met weinig zelf-
voldoening hare eerste motie ter zake der spoorwegen,
en in verband daarmede, hare laatste stemming over dat
195 onderwerp; en hoe zij daardoor aan de Regering het regt
toekende om de motiën der Kamer te beschouwen als
zinlooze uitboezemingen, onder den indruk van het oog-
blik geslaakt: uitboezemingen, die men later als van nul
en geene waarde herroept? Of is het welligt het bewust-
200 zijn der Kamer, dat de afgelopen zitting door de einde-
looze en onvruchtbare debatten door haar gevoerd, tot
weinig degelijks heeft geleid, dat 's lands welzijn en
politieke ontwikkeling door hare wijze van handelen veel-
eer is belemmerd dan bevorderd; is het dat bewustzijn

205 dat haar zoo ongeduldig doet zijn om aan de natie diets
te maken, dat het aan aangeboden wetten heeft ontbro-
ken, niet aan lust van de Kamer om ze af te doen?

„Mag men zich op het veld der gissingen en bespie-
gelingen wagen, dan komt dit laatste wel het waarschijn-
210 lijkst voor. Toch is het denkende publiek niet vergeten
hoe de Regering ernstig heeft aangedrongen op afdoening
van belangrijke wets-ontwerpen, met name van de nieuwe
regterlijke inrigting; maar de heer van Hoëvell meende
dat het tijd was om naar Wiesbaden te gaan en – de be-
215 handeling der wet bleef achterwege.⁽¹⁾

„Die zelfde zucht tot tijd verbeuzelen bestaat nog bij
de Kamer als vroeger. Wie dit nog mogt betwijfelen
sla het bijblad van 25 September op; daaruit zal hij
kunnen leeren hoe een ex-Minister van Koloniën (P. Mijer)
220 en een ex-Gouverneur-Generaal (Duijmer van Twist) zonder
de minste aanleiding, gemeend hebben zich te moeten
verdedigen tegen een aantijging van *willekeur*, voorko-
mende in een anoniem geschrift, dat meer van groot
talent dan van groot doorzigt getuigt. Die heeren stellen
225 zich gerust. De natie heeft sedert lang haar oordeel
geveld over het bestuur des heeren Duijmaer van Twist
als opperlandvoogd van Nederlandsch-Indië, zonder dat
het voor dien staatsman noodig zij van zich zelve getui-
genis af te leggen in de Kamer. De Nederlandsche natie
230 is niet vergeten, hoe de onstaatkundige regeling der
troons-opvolging in het Rijk van Banjermassing, de hoofd-
oorzaak was van den opstand op Borneo. Nog is de
moord van den heer Wijnmalen, op de zendelingen, op

(¹) Is de bedoeling den Heer van Hoëvell te beschuldigen van gebrek
235 aan *ijver*? Dat zou inderdaad kluchtig wezen.

de vrouwen en kinderen niet vergeten; de vernedering,
onze vlag op de *Onrust* aangedaan, niet gewroken.⁽¹⁾

240 „De natie herinnert zich nog al te wel hoe de door
den Gouverneur-Generaal Duijmaer van Twist genomen
maatregelen ten opzichte der Mecca-gangers, de kiemen
van ontevredenheid en fanatisme dermate in Nederlandsch-
Indië hebben gestrooid, dat eene aanmerkelijke vermeer-
dering van leger en vloot noodzakelijk zijn geworden, en
245 millioenen schats torderen om het geschokte gezag te
handhaven; en er behoort waarlijk meer dan eene gewone
naïviteit in den volksvertegenwoordiger Duijmaer van Twist
toe om, na door kortzigtigheid als opperlandvoogd aan-
leiding te hebben gegeven tot zooveel onheil, aan de te-
genwoordige Regering het verwijt te doen, dat de toestand
250 van Nederlandsch Indië niet bevredigend is.

„Het is tijd en meer dan tijd, dat de Kamer wete dat
het der natie” onverschillig is *wie* de ministeriële zetels
bekleeden; dat het Nederlandsche volk moede is van die
partij-kwestiën, waarbij het slechts individuën geldt; dat
255 zij van de Regering verwacht de ontwikkeling van hare
zedelijke belangen, van hare materiële hulpmiddelen en
van hare politieke regten; van hare Vertegenwoordiging;
dat zij wake voor die regten, dat zij een heilzaam tegen-
wigt tegen mogelijke willekeur vorme, een kracht en steun
260 schenke wanneer de Regering haar pligt vervult.

„Mogten èn Regering èn Volksvertegenwoordiging zoo-
danig hare roeping begrijpen en de wensch der Tweede
Kamer, aan het slot van haar adres, zal geen ijdele ver-

---

265 ⁽¹⁾ En. voeg ik hierbij. nog is ,zeeroof in den Indischen Archipel
eene geregelde industrie.

zuchting zijn, maar een bron van welvaart en ontwikkeling voor de natie worden.”

Er kankert eene diepe wonde aan ons staatsbestuur-Middelmatigheiden onbekwaamheid, – numerieke sterkte in plaats stellende voor gehalte, – hebben zich weten voorop te dringen, en de vruchten geplukt die, *in het belang van den staat*, de belooning behooren te zijn van ijver, kunde, belangeloosheid. De personen die voordeel trokken van dien onnatuurlijken stand van zaken, moesten uit eigenbelangvoortdurend de waarheid verdraaijen, opdat niet hunne ongeschiktheid blijken zou uit de bitterheid der vruchten van hunnen arbeid. „*Java is rustig*” luidden steeds de stereotype telegrammen – „alles gaat naar , wensch” schreven Controleurs, Residenten, Gouverneurs en Ministers. De koffij kwam geregeld aan, de verkoopprijzen waren hoog, de batige saldo's worden gedisconteerd op de toekomst, en men begon te twifelen aan het gezond verstand van den enkele die zich afvroeg: „of dat alles zoo blijven kan?”

Neen, men twijfelt thans daaraan niet meer. Getuige het adres van antwoord op de troonrede; getuige de rilling die naar de kernachtige uitdrukking van een lid der Tweede Kamer, door het land ging na 't verschijnen van den *Max Havelaar* ; getuigen de werfdepôts in *Zwitserland* en aan den *Rijn* ; getuige de op nieuwaangevangen „vrijkoopng” van *Afrikaansche* slaven, om die te herscheppen in Nederlandsche militairen; getuige de *intrekking van het besluit waarbij de infame wijze van werving der Javanen in speelhuizen enz. is afgeschaft*; getuige de eindelooze expeditiën en heldendaden, die onnoodig wezen

- 295 zouden, wanneer alles *rustig* ware; getuige eindelijk dat onbestemd gevoel van angst, dat – zeer ten regte, – *Bandjermassing* in verband brengt met *Djeddah*, en de Inlandsche propaganda in *Indië*, met den moord van Damaskus !
- 300 Na mijne studiën, die wat *Indië* aangaat, hoofdzakelijk reiken van *Magelhan* tot de *suikercontracten*, van *Houtman* tot de *drukperswet* ; na mijne persoonlijke opmerkingen, die ik ruim twintig jaren voortzette, zonder door lief noch leed mij te laten afbrengen van mijn
- 305 plan, ben ik gekomen tot de overtuiging dat er een andere, dan de tot nog toe gevolgde, wijze moest uitgedacht worden, om te bewerken wat ik in mijnen kring altijd te vergeefs beproefde; en waarin ook zeer dappere en bekwame kampioenen (als bij voorbeeld de Heer van
- 310 *Hoëvell*) tot heden niet dan zeer onvolkomen geslaagd zijn.
Ik beweert niet die wijze gevonden te hebben, maar beproeven zal ik het, en de uitgave van *Max Havelaar* is de eerste schrede op den weg, dien ik wil afleggen ten einde toe.
- 315 Niemand is zeker van de toekomst; waar het slagen zekerheid ware, zou de verdienste van het pogen nietig wezen. Ik weet niet of het mij gelukken zal een einde te maken aan de gruwelen, die daar ginds den naam en de godsdienst van *Nederland* schande aandoen, maar dit
- 320 verklaar ik plechtig, dat ik mij van mijn streven op geenlei wijze zal laten afbrengen, en dat alle tegenwoordige en toekomstige ministers de moeite sparen kunnen, mij door „winstgevende” bedieningen, – zoo luidde de term

„Maar niet alleen dáárom betreur ik het overlijden
325 van den afgevaardigde Stolte.
„Want ik vertrouw dat deze betuiging zal mogen worden
uitgesproken bij het graf van elken afgevaardigde.
„Neen, niet omdat hij gedaan heeft wat hij *kon*, maar
omdat hij iets kon.
330 „De heer Stolte was, – men vergeve mij de banali-
teit van mijn lof, – de heer Stolte was eene *specialiteit*.
„Ja, zóó banaal is die lof, dat hij denken moet aan
ironie, want ook hier weder heeft het misbruik veel goeds
bedorven.
335 „Ik huldig in vollen ernst de specialiteit van den heer
Stolte, en ik wensch dat dusdanige specialiteiten meer-
malen hunne stem mogen doen hooren in de raadza-
len der volksvertegenwoordiging.
„Sedert bijna twintig jaren en meer bepaald sedert
340 1848 volg ik met inspanning de gedachtenwisseling der-
genen, die zich bij de behandeling van Indische zaken
op den voorgrond stellen, en hoe vaak ik ook verschilde
van inzicht met den thans overleden afgevaardigde uit
Amsterdam, is mij nooit in de gedachte gekomen *hem*
345 toe te voegen wat mij wel eens op de lippen zweefde
waar anderen spraken: „Gij zijt onbevoegd.”
„Ik weet dat enkele tegenstanders op meer geestige dan
gepaste wijze hem trachtten bespottelijk te maken, daar
hij eenmaal zich ontvallen liet dat hij ter hoogeschool
350 had gegaan op de *baleh-baleh*.
„Ik trek partij voor die hoogeschool – helaas! *pro aris*
et focis – ook ik ben daar student geweest,
„Vergeeft het ons, gij die u koesterdet aan de borst
eener andere *alma mater*, vergeeft het ons dat wij het

- 355 karakter bestudeerden van *Javaan* en *Maleijer* bij *Maleijer*
en *Javaan*, en bespot ons niet omdat wij het *volk* zoch-
ten in het *volk*. Het klinkt deftiger den *Javaan* op te
zoeken in prototypen uit de tijden van *Porus*, – zijne
regtspleging te pandektiseren, – en *Hugo Grotius* lastig
360 allen bij een *slokkan*-proces.
„Maar of dat alles zoo doeltreffend is als de studiën van
den heer *Stolte*, meen ik te mogen betwijfelen.
„Het is verdrietig zijne woorden misduid te zien; ik
haast mij daarom hierbij te voegen, dat ik geenszins de
365 *baleh-baleh* aanneem als eenige, noch zelfs als voornaam-
ste leerschool Ik heb hoogen eerbied voor de resultaten
van studie in het boekvertrek, en waar ik gedwongen
werd tot *keuze*, geloof ik daaraan de voorkeur te moeten
geven boven de meer empirische gevolgtrekkingen van
370 den praktikus: – ik stel den *navigateur* boven den zeeman.
„Maar het kan zamengaan; ook *zeelieden* zijn noodig op
het schip van den Staat.
„Men kan, het een doende, het ander niet nalaten.
„En ik geloof dat de praktische *Stolte* beter te huis
375 was op het terrein van zijne geleerde tegenstanders, dan
zij op het zijne.
„Ik moet kort wezen, omdat ik veel te zeggen heb; –
want uitvoerigheid zou mij leiden tot *te* groote uitvoe-
righeid.
380 „Dus slechts een voorbeeld ter adstruktie mijner mee-
ning over de noodzakelijkheid dier verbinding van ele-
menten in de volksvertegenwoordiging.
„De vraag van den dag is: *vrije arbeid* of *gedwongen*
arbeid.
385 „De theoristen, – ik neem aan dat zij allen eerlijk

zijn en dat hunne halzen geen schaaferk dragen van het systeemjuk, – de theoristen kunnen met den besten wil onmogelijk zonder hulp van personen als Stolte die zaak beoordeelen. Zij kunnen betoogen, bewijzen zelfs
 390 dat vrije arbeid beter is, zedelijker, meer kans aanbiedt op welvaart, gewis, wie twijfelt daaraan?

„Wie twijfelt er aan of absentie van roof, moord, diefstal, echtbreuk, luiheid, wenschelijk ware?

„Wie twijfelt er aan of het *goede* beter zij dan het
 395 *kwade*?

„Maar die vragen zijn *oiseus*.

„De vraag is niet *wat* hier het betere zij. De vraag is of het betere kan bereikt worden, en zoo ja, langs welken weg?

400 „En op die vraag kon de heer Stolte beter antwoorden dan de beste theorist.

„Want bij dat antwoord staat op den voorgrond de kennis van de eigenschappen des inlanders, wiens *wil* dien vrijen arbeid mogt mogelijk maken. Wie dit over
 405 het hoofd ziet, kleeft de absurditeit aan die er liggen zou in „*dwang tot vrijheid*.”

„De vraag is: hoe oud, in hoeverre ontwikkeld is het volk, waarvoor men brieven van handligting vraagt? – Moet niet die handligting een gevolg zijn van zedelijke
 410 meerderjarigheid? (¹)

(¹) De kwestie over vrijen arbeid, is geen kwestie. Maak den inlander *geschikt* tot meerderjarigheid, laat hem de *vrije beschikking over zijn eigendom, beroof hem niet, martel hem niet, vermoord hem niet*, en er zal vrijwillige arbeid wezen.

415 Kiezers van *Tiel*, zoudt GII vrijwillig arbeiden, wanneer ge niet zeker waart dat het door dien arbeid verkregene, uw eigendom bleef!

„TOEN DE BUFFEL HEM WAS AFGENOMEN . . . . . enz.” in die woorden

„Zou niet de voogd, die aan zijn hem onbekenden
pupil de regten van volwassenen wil geven, gaarne het
420 oor leenen aan de berigten van hem die met dien pupil
langen tijd intiem heeft omgegaan?

„Doch, zegt men, die berigtgever kan dwalen. – Zeker,
bijna evenzeer als de voogd zelf, die den pupil nooit zag.

„Ook *hij* kan dwalen die den pupil zag, korten tijd
425 vlugtig, in een opgewonden oogenblik, door vreemd
gekleurd glas.

„Mijn beeld is zeker slecht gekozen, want het vereischt
toelichting. Ik bedoel hier den gewezen gouverneur-generaal.

„Mogten misschien deze woorden aanleiding geven tot
430 wederspraak, het zou mij niet onaangenaam zijn. Immers
gaarne zou ik mijne denkbeelden ontwikkelen over zekere
specialiteit van specialiteiten.

„Ik betreur zeer het overlijden des heeren Stolte, en
ik hoop dat zijne plaats moge worde vervuld door iemand,
435 die naast eerlijkheid, ijver en studie, het gewigt in de
schaal legt, dat men – met of tegen dank – genood-
zaakt is toe te kennen aan mannen, die van de zaken
iets meer hebben gezien dan papier.”

(*Handelsblad*: December 1859.)

440 „Ik las gisteren een hoofdartikel in de *Amsterdamsche*
Courant, dat de volgende beschouwingen in mij deed op-
komen, waarvoor ik in uw geacht blad een plaatsje verzoek.

„Ik stem volmaakt overeen met de in dat artikel geuite

ligt het geheele antwoord op de vraag: wil de Javaan vrijwillig arbeiden.
445 En dáárom is zooveel papier bemorst ? Heb ik niet gelijk, dat ik zocht /* Heb k */
naar een anderen weg, dan de jaren lang zoo vruchteloos gevolgd ?

meening, dat er een naauw verband bestaat tusschen de
keuze van een kamerlid en *batige saldo's*. Maar ik ben
zoo vrij een ander gevoelen aan te kleven omtrent de
450 *politieke* kleur, die een vereischte wezen zoude in den te
verkiezen volksvertegenwoordiger.

„Ik zie namelijk geen heil in *uitsluitend behoud*, even-
min als ik heil verwacht van oppositie *quand même*, of
van een liberalisme dat *Westerse* vormen zou willen
455 geven aan *Oostersche* zaken.

„Ik geloof integendeel, dat er iemand noodig is, die
zonder eenige afhankelijkheid van partijbegrippen *het goede*
voorstaat, onverschillig of het moet worden *daargesteld*
als iets nieuws, of *behouden* uit het reeds bestaande.

460 „Wat nu ter zake het *goede* zij, komt naar ik geloof
voor dezen oogenblik op het volgende neder, en ik meen
te mogen rekenen op uwe toestemming, als ik beweer,
dat daarbij kan worden buiten spel gelaten alle onder-
scheid van staatkundige rigting.

465 „Niemand zal ontkennen, dat er tot eene juiste be-
oordeeling van zaken noodig is *voor alles: kennis van*
die zaken.

„Van waar bekomt het moederland en de Tweede Kamer
hare kennis over *Indië*?

470 „Natuurlijk van den Minister van Kolonien; deze van
den Gouverneur-Generaal, deze weder van directeuren,
residenten, enz.

„De juistheid der beoordeelingen in het moederland
gaat dus hand aan hand met de juistheid van de opgaven
475 van de Oost-Indische ambtenaren.

„Waar de laatste iets te wenschen overlaat, moet de
eerste noodwendig dwalen.

„Ik beweer, dat dit vaak het geval is, ja, ik hóud
 480 staaude, dat dit meestal het geval is. Bijna had ik ge-
 zegd *altijd* . . .

„Er heerscht namelijk in Indie een geest van ... hoe
 zal ik het noemen ? ... een geest van vergoëliken: van
schipperen, van eerbied voor zijne Excellentie, die alle ver-
 485 *schil van gevoelen met zijne Excellentie tot een HORS D'OEUVRE*
maakt.

„Ik verzeker u in officiële advyzen te hebben gelezen,
 na een considerans, die aanhaalde hoe *Zijne Excellentie*
 vroeger besliste in gelijksoortig geval:

„*Ik vermeen dus in den geest van UWE EXCELLENTIE te*
 490 *handelen door te advyseren, enz.*”

„Ik laat nu daar wat men hebbe te denken van *Excel-*
lentien, die zoudauig advys niet terugzenden, ik con-
 stateer slechts, en zou curieuse voorbeelden van dien,
 geest kunnen aanvoeren.

495 „Hieruit volgen *onjuiste* opgaven, *partant: onjuiste oor-*
deelvellingen in de Tweede Kamer.

„Ik ben voor de handhaving van het bijna onbeperkt
 gezag van den landvoogd in *Indie*. Ik zoude verlangen,
 dat ieder hem diepen eerbied betoone .....

500 „Maar ik ben er *tegen*, dat men dien eerbied uite
 in ... onwaarheden.

„En daarom geloof ik *dit* te mogen vooropstellen als
 een vereischte in den nieuwen volksvertegenwoordiger:
dat hij aandringe op WAARHEID in de berigten die uit Indie
 505 *worden gegeven als données voor de beraadslagingen der*
Tweede Kamer.

„Welke hoedanigheden er noodig zijn, om dat *aan-*

dringen vruchtbaar te maken, is eene andere zaak, die hier nu niet behoeft te worden behandeld.”(1)

510 (Brief aan de kiezers te Amsterdam omtrent de keuze van een afgevaardigde in verband met Indische specialiteiten en batige saldo's.)

Toen ik mij geroepen achtte naar de mate van mijn vermogen invloed uit te oefenen op den loop der Indische
515 zaken, stuitte ik op eene moeilijkheid die ik aanvankelijk niet voorzag, doch waarvan het gewigt mij aldra in het oog viel.

„Die moeilijkheid bestaat dáárin, dat ik in gemoede niet besluiten kan te behooren tot een der beide zijden
520 waarin de staatkundige strekking van de personen die over Indische zaken ,het woord voeren, verdeeld is: ik heb geene *kleur*.

„Ik ben kleurloos in dien zin dat ik huiveren zoude de begrippen aan te kleven dergenen die heil verwachtten
525 van *streng behoud*. Ik wensch integendeel veel veranderd te zien, en begrijp volstrekt niet hoe men, met het oog op de wrange vruchten die het *bestaande* gedurig afwerpt, aan dat *bestaande* kan verkleefd zijn.

„Maar evenmin acht ik het betreden wenschelijk van
530 den weg, dien anderen betreden willen, van den weg die door onoordeelkundig afbreken, vóór er iets nieuws zij in de plaats gesteld, – door het toepassen van *Westersche* begrippen op *Oostersche* zaken, – door het ondermijnen van *Aziatisch* gezag met de rammeijen van *Westersche*

535 (1) Daartoe is noodig: *kennis van zaken, gezond verstand, moed, onomkoopbaarheid* en meer dusdanige zeer EXCENTRIEKE eigenschappen.

praeconceptiën, – evenmin wensch ik *dien* weg betreden te zien die regtstreeks leiden zoude tot algeheele désorganisatie van het Nederlandsche bestuur in Indië

540 „En die, – behoeft het gezegd? – evenzeer leiden zou tot vernietiging van batige saldo's!

„Maar het zijn die saldo's niet *alleen* die verloren zouden gaan, indien niet zeer spoedig herstel werd aangebragt aan het kunstmatig gebouw onzer heerschappij in
545 *Indië*. Ja, ik beweer zelfs, dat die saldo's niet het *voornaamste* zijn wat *Nederland* verliezen zoude, als eens „onrustbarende telegrammen geen vat bieden zullen aan bemoedigende beschouwingen ....” *Het geheel bestaan* van ons Vaderland staat of valt met dat gebouw.

550 „De kleurloosheid mijner staatkundige inzigten belemmert mij in de uiting mijner denkbeelden, voor zooverre ik daarvoor een kanaal zoek in eenig dagblad. De welwillendheid toch eener redactie van zoodanig blad, mag mij niet leiden tot het voorstaan van beginselen, die in
555 strijd wezen zouden met de *hare*, terwijl weder, aan den anderen kant, ik mijne ideën niet mag ten offer brengen aan eene soort van wellevendheid, die nadeelig werken zoude, *en* op de wijze waarop ik mijne gedachten uit, *en* op de zaak die ik voorsta.

560 „Dit ware te meer afkeurenswaardig omdat ik bij het beoordeelen der hoedanigheden die gewenscht worden in een nieuwen afgevaardigde, *voor alles* geloof te moeten aandringen op *waarheid*.

„Het is daarom dat ik mij tot U wend in dezen brief.

565 „Ik heb eerbied voor de kundigheden, den ijver, de wetenschap van velen die sedert jaren in de Kamer van

de Volksvertegenwoordiging ter regter- en ter linkerzijde het woord voeren over Indische zaken. Met bewondering ging ik meermalen de geslotenheid na van de *syllogismen* waarmede men van *déduktie* tot *déduktie* geraakte tot *konklusien*, die werkelijk een beter lot hadden verdiend dan opgetrokken te wezen op . . . . min onjuiste *praemissen* !

570 „Want, – Ik zeg het met weêrzin, maar ik zeg het met ernst, – er is vaak *onwaarheid* in de *données* die van

575 het Ministerie van Koloniën der Kamer worden aangeboden, als terrein tot het ophalen van parlementaire bouwstukken.

„Ook in andere parlementen is het niet vreemd de volksvertegenwoordiging te zien amuseren, – ik noem dit woord in streng-*etymologischen* zin, omdat hier van *ver-*

580 *maak* geen sprake is, – te zien *ophouden* dus, met zaken die eigenlijk alleen dáárom worden vooruitgeschoven, om de aandacht af te houden van meer gewigtige onderwerpen.

„*Banjermassing*, – *opene havens*, – *assurantie van producten – meubilair voor den Gouverneur-Generaal*, ¹⁾ –

585 ziet, mijne heeren, dat alles is zeer belangrijk voorzeker, maar het is *niet zoo* belangrijk als *de wenschen : de hoop, de vrees, de smarten van het volk*, – God bewaar ons. als DE WANHOOP VAN HET VOLK !

„Want zóóver is de zachtmoedige *Javaan* door wanbestuur gebragt, dat er sprake is van *opstand*, en als het daartoe komt, zal er blijken of er eerlang zal te diskuteren vallen over de wijze van aanwending der *batige saldo's* !

590

„Dit nu wenschte ik met bescheidenheid onder uwe

595 ⁽¹⁾ En *suikerkontrakten*, zeg ik er nu bij, want ook dat is geen *hoofdzaak*. Het zal er eerlang weinig toe doen, of men een ton of wat meer heeft weggeschonken.

aandacht te brengen, dat er, naar ik geloof, in de Kamers
 iemand noodig is, die in staat en genegen zij, den mi-
 nister te roepen ter verantwoording, wanneer deze, –
 600 geheel onwillens voorzeker! – der Kamer mededeelingen
 doet, die . . . . meer of min afwijken van de waarheid.

„Ik geloof dat er een man noodig is van *studie*, maar
 niet van studie *alleen*, een man van *praktijk*, doch niet
alleen van praktijk; een man, die het volk in *Indië* kent,
 605 die daaronder en daarmee geleefd heeft, die tevens echter
 genoeg man van wetenschap is, om niet door zijne prak-
 tische rigting geleid te worden op bloot empirisch gebied;
 een man, die *het goede* voorstaat door het streven naar
waarheid; iemand, die, gebonden *noch* door systeemban-
 610 den, *noch* door menschenvrees, *noch* door zucht om mi-
 nisters te believen, *durft* en *kan* aantoonen, hoe diep de
 wonde is, die er kankert aan ons Staatsbestuur; iemand
 eindelijk, die *ondervinding* heeft, *bekwaamheid*, *moed*, en,
dit vooral, een man, die een HART bezit ! ....

615 „Ik houd niet van insinuatien. Ik verklaar daarom
 hier expresselijk, dat ik, bij de bewering dat meermalen ....
 min juiste opgaven ten grondslag liggen aan de discussiën
 der Tweede Kamer, hiermede niet juist bedoelde *valscheid*.
 Geenszins. Ik vertrouw dat de Minister van Koloniën
 620 vaak *gelooft* de waarheid te zeggen.

„Hij zelf toch kan misleid wezen door anderen, en die
 anderen weder door andere anderen. Wanneer bovendien
 zoodanig Minister vroeger in *Indië* eene hooge betrekking
 heeft vervuld, die hem jaren lang ingezwachteld hield in
 625 de windselen der *Bataviasche Kommiezerij*, zonder ander
 voedsel dan de *jaarlijksche rustverslagen* van de naar

pensioen hijgende residenten, ziet, mijne Heeren! dan zoude het eene onbillijkheid wezen aan *valscheid* te denken. De praedispositie tot scheefzien is *te* groot, dan
 630 dat men niet zou toestaan de verliggende omstandigheid :
 „*dat de delinquent gehandeld heeft zonder oordeel des onderscheids.*”

„Of de natie echter gediend zij met dusdanige delinquenten als *Ministers* . . . dat is de groote vraag. –
 635 Ik voor mij geloof het niet!”

Toen ik de medegedeelde stukken schreef, had, ik mij zelf niet verkiesbaar gesteld. Integendeel had ik eene door voortvarende vrienden gestelde kandidatuur laten terugnemen. Ik was op dien oogenblik niet gereed, om *niet* gekozen te worden: de *Max Havelaar* was niet verschenen. .
 640

Ik wilde namelijk niet dat het afwijzen van mijn beroep op de kiezers, een gevolg wezen zou van onbekendheid met mijn persoon, dewijl in dat geval die afwijzing mij niet had kunnen gelden als eene uitspraak over de voorvallen en denkbeelden die ik heb neêrgelegd in mijn boek.
 645 Eene veroordeeling – in deze instantie – ontzet mij niet. Ik weet dat er nog vele instantiën te doorloopen zijn, voor ik, door een gewijsde, mijn pleit als verloren zou moeten beschouwen. Maar ik wilde niet veroordeeld worden, uit gebrek aan kennis van de zaak die ik voorsta,
 650 opdat niet het vonnis ongeschikt zij tot het vervullen van mijne behoefte aan bewijsstukken. Ik wensch later te kunnen aantoonen, dat ik al het mogelijke gedaan heb om op gemoedelijke wijze mijn doel te bereiken.

- 655 Ook in politieke geloofsbelijdenissen heerscht veelal
leugen voor. Ik weet dit, en waarschuwen daarvoor. De
proef is zeer eenvoudig. Men vrage niet: „wat *zegt* gij?”
Men vrage: „wat hebt gij *gedaan*?”
En met deze eenvoudige opmerking sluit ik dit eerst
670 beroep op het volk van Nederland.

AMSTERDAM, 7 October 1860.

E. DOUWES DEKKER ,
*Op verzoek eervol ontslagen Assistent-Resident
van Lebak.*

Deze tekst is een exacte kopie van de eerste druk van de *Aan de stemgerechtigden in het kiesdistrikt Tiel* uit 1860. De brochure verscheen in 1860 als *Indrukken van den dag* no.2 bij D.A.Thieme te Arnhem.